

12. Ньютон И. Математические начала натуральной философии / пер. с лат. А. Н. Крылова (1936), предисловие Л. С. Полака. – Москва: «Наука», 1989.

13. Реале Д., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Т.4: От романтизма до наших дней / пер. с ит. С. Мальцевой. – СПб., 1997.

14. Тахтаджян А. Дарвин и современная теория эволюции // Чарлз Дарвин. Происхождение видов путем естественного отбора или Сохранение благоприятных рас в борьбе за жизнь / пер. К. А. Тимирязева и др. – СПб.: «Наука», 1991.

15. Darwin Ch. The origin of species by Ch. Darwin: A variorum text, ed. M. Peckham. – Philadelphia, 1959.

16. Darwin Ch. Natural selection: Written from 1856 to 1858, ed. Robert Stauffer. – Cambridge, 1975.

17. Newton I. Opticks: Or, a treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colours of Light. The Fourth Edition, corrected. By Sir Isaac Newton, Knt. – London: Printed for William Innys at the West–End of St. Paul's, 1730.

18. Paley W. Natural theology. – London, 1802.

19. Stauffer R. Ecology in the long manuscript of Darwin's origin of species and Linnaeus's Oeconomy of nature // Amer. Philos. Soc. – 1960. – Vol.104, №2. – P.235–241.

References

1. Gall Ja. M. K istorii sozdaniya «Proishozhdeniya vidov» // Ch. Darwin. Proishozhdenie vidov putem estestvennogo otbora ili Sohranenie blagopriyatnyh ras v bor'be za zhizn' / per. K. A. Timirjazeva i dr. – SPb.: «Nauka», 1991.

2. Darwin Ch. Sobranie sochinenij, T.I–II: Avtobiografija; Proishozhdenie cheloveka / per. s angl. A. A. Nikolaeva, red. V. V. Bitnera. – SPb., 1909.

3. Darwin Ch. Sobranie sochinenij, T.IV: O proishozhdenii vidov putem estestvennogo podbora / per. s angl. A. A. Nikolaeva. – SPb., 1910.

4. Darwin Ch. Sobranie sochinenij v 9–ti t. – Moskva–Leningrad, 1939–1959.

5. Darwin Ch. Proishozhdenie vidov putem estestvennogo otbora ili Sohranenie blagopriyatnyh ras v bor'be za zhizn' / per. K. A. Timirjazeva, M. A. Menzbira, A. P. Pavlova, A. I. Petrovskogo (1896, s shestogo izd. London, 1872), red. Ja. M. Gall, Ja. I. Starobogatov, A. L. Tahtadzhan. – SPb.: «Nauka», 1991.

6. Irvin U. Obez'jany, angely i viktoriany: Darwin, Gekslj i jevoljucija / per. s angl. M. Kan. – Moskva, 1973.

7. Kol'cov M. Bog ta «eksperymental'na filosofija» u drugomu vydanni «Matematychny pryncypiv natural'noi' filosofii» Isaka N'jutona // Filosof's'ka dumka. Sententiae (1, 2010). – S.39–49.

8. Lajjell' Ch. Osnovnye nachala geologii ili novejshe izmenenija zemli i ee obitatelej, 2 t. – Moskva, 1866.

9. Mechnikov I. I. Ocherk voprosa o proishozhdenii vidov (1876) // Sochinenija, T.4. – Moskva, 1960. – S.156–328.

10. N'juton I. Zamechanija na knigu Proroka Daniila i Apokalipsis sv. Ioanna. – SPb., 1916.

11. N'juton I. Optika, ili traktat ob otrazhenijah, prelomlenijah, izgibanijah i cvetah sveta / per. S. I. Vavilova. – «Goslitizdat»: Moskva–Leningrad, 1927. – 373 s.

12. N'juton I. Matematicheskie nachala natural'noj filosofii / per. s lat. A. N. Krylova (1936), predislavie L. S. Polaka. – Moskva: «Nauka», 1989.

13. Reale D., Antiseri D. Zapadnaja filosofija ot istokov do nashih dnei: T.4: Ot romantizma do nashih dnei / per. s it. S. Mal'cevoj. – SPb., 1997.

14. Tahtadzhan A. Darvin i sovremennaja teorija jevoljucii // Ch. Darwin. Proishozhdenie vidov putem estestvennogo otbora ili Sohranenie blagopriyatnyh ras v bor'be za zhizn' / per. K. A. Timirjazeva i dr. – SPb.: «Nauka», 1991.

15. Darwin Ch. The origin of species by Ch. Darwin: A variorum text, ed. M. Peckham. – Philadelphia, 1959.

16. Darwin Ch. Natural selection: Written from 1856 to 1858, ed. Robert Stauffer. – Cambridge, 1975.

17. Newton I. Opticks: Or, a treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colours of Light. The Fourth Edition, corrected. By Sir Isaac Newton, Knt. – London: Printed for William Innys at the West–End of St. Paul's, 1730.

18. Paley W. Natural theology. – London, 1802.

19. Stauffer R. Ecology in the long manuscript of Darwin's origin of species and Linnaeus's Oeconomy of nature // Amer. Philos. Soc. – 1960. – Vol.104, №2. – P.235–241.

Zavidnyak B., PhD, candidate of philosophical sciences, Ukrainian Catholic University (Ukraine, Lviv), zavidnyak@gmail.com

Theodicy of Isaac Newton and Charles Darwin

This article examines I. Newton and Ch. Darwin conceptual understanding of the proofs for the existence of God. It traces the evolution of this theme pursuant to the metaphysical studies of Moderns Philosophy. The concept of God in the natural philosophy of I. Newton and Ch. Darwin is considered by exploring the nature of the relations between the transcendent sphere of God and the spiritual world of the human person. The transcendence is understood as an ontological category, being discussed in connection with the key themes of Christian philosophy, such as time and eternity, person and history, creation and God etc. From the point of view of historiography, the role of the book «Philosophiae naturalis principia mathematica» by Isaac Newton and «The origin of species» by Charles Robert Darwin is highlighted.

Keywords: The God, Ideas, proofs for God, ontology, Metaphysics, Theodicy, Natural Theology, Natural Philosophy, transcendence, Truth.

* * *

УДК 271:272/273:277.2:35.077.6–054.72(71)

Волік Н. В.,
аспірантка, Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка
(Україна, Тернопіль), n_volik@ukr.net

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕКРЕТІВ «FIDELIBUS RUTHENIS» ТА «GRAECI–RUTHENI RITUS», ЇХ ВПЛИВ НА РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ КАНАДИ

Автором проаналізовано історичні передумови проголошення Конгрегацією у справах Східних Церков декретів «Fidelibus Ruthenis» та «Graeci–rutheni Ritus». Визначено, що основною метою видачі декретів було врегулювання взаємовідносин між греко–католицьким та римо–католицьким населенням та їхнім духовенством у Канаді, розкрито спільні та відмінні ознаки прийнятих документів. Окремо розглянуто вплив рішень прийнятих декретів на адміністративно–канонічний розвиток Рутенської Греко–Католицької Церкви. Також у статті розкрито особливості отриманих повноважень першого греко–католицького єпископа у Канаді – Никити Буди, розглянуто надані Святим Престолом рекомендації, які були вміщені в декрети і пов'язувалися із діяльністю духовенства, подоланням фінансових труднощів, особливостей укладання шлюбів, святкування релігійних свят та організації церковних зборів тощо. Автором доведено, що основним негативним наслідком прийнятих декретів стало те, що юрисдикційний зв'язок між Галицькою митрополією і Рутенською Греко–Католицькою Церквою в Канаді не був встановлений.

Ключові слова: «Fidelibus Ruthenis», «Graeci–rutheni Ritus», Конгрегація у справах Східних обрядів, Рутенська Греко–Католицька Церква, Канада, декрет, юрисдикція, імміграція.

До середини XIX терміни «українець» чи «русин»¹ були маловідомі у США та Канаді. Однак, несприятливі економічні й політичні обставини зумовили імміграцію українців до цих країн, які у 1912 р. за різними даними

¹ До кінця 1940–х рр. Святий Престол застосовував термін «русини» до всіх католиків візантійського обряду, які приїжджали з Австро–Угорської імперії, включаючи українців. У США, після смерті єпископа Сотера Ортинського в 1916 р., терміни «українець» та «русин» використовували для позначення двох окремих груп іммігрантів з Галичини та Буковини відповідно. З середини XX ст. українцями називали жителів Підкарпаття, а також словак, мадьяр або хорватів [24, с. 368–373]. Проте, в Канаді іммігранти були більш однорідними за походженням, передусім із Галичини і, отже, належним чином називалися «українцями». В цьому дослідженні використовуватимемо терміни «українець» та «русин» для позначення канадських іммігрантів, які прибули з України.

лише у Канаді налічувалося близько 170 тис. осіб, серед яких більшу половину складали греко-католики [16, с. 8–10]. Саме вони відіграли важливу роль в розвитку Української Католицької Церкви (далі – УКЦ) у Канаді.

Впродовж 15 років іммігранти-греко-католики залишалися без опіки свого духовенства і перебували під юрисдикцією Римо-Католицької Церкви (далі – РКЦ) у цій країні, що періодично призводило до загострення їхніх взаємовідносин [20, с. 141–158]¹. Оприлюднені у різний час Римськими Понтифіками конституції та декрети не могли вирішити цієї проблеми². До того ж, з середини XIX ст., початку імміграції українців до США, Святий Престол видав низку розпоряджень місцевим латинським єпископам щодо діяльності греко-католицького духовенства та вірян. Протягом 10 років Конгрегація Поширення Віри (далі – КПВ) видавала декрети метою яких була заборона діяльності одружених священників у США і їх підпорядкування РКЦ [24, с. 368–422; 27, с. 439–458]. Щодо іммігрантів-русинів у Канаді, КПВ застосувала ті ж норми до греко-католицького населення. Масова імміграція українців до Канади і їх прагнення зберегти власні духовні традиції поставили питання перед церковною владою законодавчо унормувати канонічний статус їхніх громад на території діяльності РКЦ.

Означена проблематика не знайшла достатнього висвітлення в наукових працях українських чи зарубіжних дослідників, однак концептуальною спрямованістю відзначаються праці канадського греко-католицького священника Атанасія Маквея та єпископа-помічника Української католицької архієпархії у Вінніпегу Девіда Мотюка. Особливості адміністративно-канонічної структури УКЦ в Канаді і США проаналізовані в працях італійських вчених Федеріко Марті, Вільяма Бассетта, Марко Брогі, канадського дослідника Френсіса Морріса, а також діаспорних науковців Богдана Процька і Ярослав Петришина. Джерельну базу дослідження становлять опубліковані декрети в офіційних виданнях Конгрегації у справах Східних обрядів (далі – Конгрегація).

Мета даної статті полягає в аналізі декретів «*Fidelibus Ruthenis*» (1913 р.) і «*Graeci-rutheni Ritus*» (1930 р.) та їх впливу на релігійне життя греко-католиків у Канаді.

Аналіз вивчення проблеми показав, що для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати наступні завдання: проаналізувати історичні підстави проголошення декретів «*Fidelibus Ruthenis*» та «*Graeci-rutheni Ritus*»; визначити спільні і відмінні ознаки

¹ Слід зазначити, що такий порядок підпорядкування був затверджений на Першому Вселенському Соборі в Нікеї (325 р.) та Четвертому Вселенському Соборі в Латерані (1215 р.). Рішеннями Нікейського Собору заборонялася діяльність двох єпископів в одному місті, а рішенням Латеранського Собору перевага надавалася духовенству РКЦ [14, с. 1–27].

² У 1742 р. папа Бенедикт XIV оприлюднив Конституцію «*Etsi pastoralis*», яка стосувалася питань віри та міжконфесійної юрисдикції [23, с. 211–213]. Вірним дозволялося зберігати догматично-обрядову практику своєї церкви, проте, вони зобов'язувалися вшановувати під час богослужінь ім'я Папи Римського та місцевого латинського єпископа, а також дотримуватися григоріанського календаря. Також Конституція забороняла не римо-католикам мати власного єпископа. У XVIII ст. норми цього документа поширилися на угорців, сербів, хорватів та вірмен [26, с. 145–146].

прийнятих постанов; розкрити особливості розвитку Рутенської Греко-Католицької Церкви в Канаді після проголошення декретів.

Двадцятилітнє перебування українців-греко-католиків під юрисдикцію РКЦ у Канаді (1891–1912 рр.) спричинило до появи проблем, пов'язаних із реєстрацією церковного майна, заборонаю приїзду одруженого духовенства, переходу русинів до інших деномінацій [22, с. 194]. Численні звернення українських іммігрантів до єпископів із Галичини про приїзд греко-католицьких священників або призначення єпископа, який би опікувався ними, не давали результатів. Ситуація змінилася лише у 1911 р. після відвідин митрополитом Андреем Шептицьким США і Канади. Ознайомившись із життям греко-католицьких громад, він підготував послання «*Address on the Ruthenian Question to their Lordships the Archbishops and Bishops of Canada*» до римо-католицького духовенства у якому поставив питання про необхідність створення окремої греко-католицької провінції, очолюваної єпископом [2, с. 125–149]. Також митрополит стверджував, що Святий Престол мав достатньо підстав для розгляду справи про призначення українського єпископа. Він посилався на авторитет римо-католицького духовенства в Канаді – архієпископа Аделяра Ланжевїна та єпископів Еміля Легалья і Альберта Паскаля, які підтримували рішення про призначення греко-католицького єпископа [21, с. 22–23].

Після офіційного звернення митрополита Андрея, Конгрегація доручила Франческо ді Паола Кассетта³ підготувати доповідь про становище українських іммігрантів у Канаді [12, с. 19–22]. Вивчивши питання, кардинал зробив висновок, що українські католики постійно перебували під загрозою втрати своєї ідентичності, тому вважав за необхідне призначити греко-католицького єпископа у Канаду.

Беручи до уваги доповідь кардинала та інші матеріали, 15 липня 1912 р. папа Пій X у апостольському листі «*Officium supremi apostolatus*» повідомив про своє рішення заснувати Апостольський екзархат для вірних українського обряду Канади [5, с. 555–556]. Одночасно він призначив Никиту Будку титулярним єпископом Патари та апостольським екзархом українців у Канаді з повною юрисдикцією [19, с. 65].

18 серпня 1913 р., після першого року єпископської діяльності Никити Будки, Конгрегація опублікувала декрет «*Fidelibus Ruthenis*» [6, с. 393–399]. Його метою було врегулювання взаємовідносин між греко-католицьким та римо-католицьким духовенством і вірянами, а також «унікнення суперечок, які можуть виникати поза ритуальними та дисциплінарними відмінностями». Порівнюючи зміст декретів «*Ea semper*» (1907 р.), які адресувалися греко-католикам у США та Конституцію «*Etsi pastoralis*», положення декрету «*Fidelibus ruthenis*»⁴ були більш лояльніші до греко-

³ Франческо ді Пауло Кассетта (1841–1919 рр.) – 1911 р. – префект Священної Конгрегації у справах освіти; 1913–1919 рр. – віце-декан Священної Конгрегації кардиналів [9].

⁴ Декрет «*Fidelibus ruthenis*» складається з чотирьох розділів. I розділ – Єпископ руського обряду (п.1–9); II розділ – Духовенство руського обряду (п.10–23); III розділ – Вірні руського обряду (п.24–33); IV розділ – Змішані подружжя (п.34–41) [6, с. 393–399].

католиків Канади. Зазначимо, що вказані документи не вичерпали конфліктів між греко-католиками та римо-католиками й призвели до резигнації єпископа Будки і поглиблення вже існуючих конфліктів.

У 1927 р. титулярним єпископом Абідуса й другим апостольським екзархом для українців у Канаді папа призначив Василя Ладику¹ [7, с. 320, 463]. Тоді ж, Святий Престол визнав кількісне зростання і міцність Рутенської Греко-Католицької Церкви (далі – РКЦ)² в Канаді. Відтак, рекомендував Конгрегації підготувати нові законодавчі документи спрямовані на врегулювання конфліктів між духовенством і вірянами обох обрядів. 24 травня 1930 р. було прийнято декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*» з терміном дії десять років [11, с. 346–354]. Як і декрет «*Fidelibus Ruthenis*» від 1913 р., він складався із чотирьох розділів – Єпископ руського обряду (п.1–10); Духовенство руського обряду (п.11–32); Вірні руського обряду (п.33–43); Змішані подружжя (п.44–48), проте містив й деякі нововведення.

Проблема юрисдикції та єпископські функції

Найперше, у декреті від 1930 р. було задекларовано юрисдикційне підпорядкування РКЦ в Канаді Святому Престолу. На відмінно від титулу «єпископ руського обряду» у декреті «*Fidelibus ruthenis*», главу РКЦ було іменовано «єпископом–ординарієм греко-руського обряду» (1, GR), тоді як у «*Fidelibus ruthenis*» – «єпископом руського обряду» (1, FR). На нашу думку зміни у титулах мали двояке значення. По–перше, наданий титул «єпископ–ординарій»³ визначав рівність з римо-католицьким духовенством. По–друге, термін «греко-руський обряд» підкреслював, що РКЦ була за своїм характером слов'янською, а за традицією – грецькою.

Важливе нововведення у «*Graeci-Rutheni Ritus*» стосувалося єпископської юрисдикції. Так, єпископ отримав повну юрисдикцію, згідно з якою мав право стати вікарієм РКЦ і делегувати свою владу у всіх випадках (п.1,2, GR)⁴. Таким ступенем юрисдикції користувалися й латинські єпископи Канади⁵.

¹ Між 1927–1929 рр. обов'язки єпископа виконував протосинкел Петро Олексів [21, с. 37].

² Українська Католицька Церква у Канаді в період між 1913–1957 рр. іменувалася як «Рутенська Греко-Католицька Церква».

³ Ординарій (лат. ordinaries – звичайний, той, що стосується управління) – 1. у Латинській Церкві загальна назва церковного урядовця, який управляє церковною адміністративною одиницею різних рівнів. Те саме, що ієрарх у східному католицькому канонічному праві. 2. духовна особа, яка управляє ординаріатом з повноваженнями дієцезіального єпископа. Призначається Римським Апостольським Престолом [4, с. 102].

⁴ Повна юрисдикція означає неподільність влади, тобто єпископ мав усі законодавчі, адміністративні та судові права. В той час як, «*Ea semper*» та «*Etsi pastoralis*» не надали єпископу жодної юрисдикції над своїми вірними, його функції обмежувалися здійсненням божественних літургій і таїнств.

⁵ Слід зазначити, що перший єпископ греко-католиків у США Сотер Оргинський не мав таких повноважень [25, с. 513–533]. Апостольський лист «*Ea Semper*» від 14 червня 1907 р., відповідно до положень «*Etsi pastoralis*», не надав єпископу загальної юрисдикції, а лише ту, що була делегована йому кожним місцевим латинським ординарієм окремо [24, с. 382]. Оприлюднення цього документа і підпорядкування єпископам РКЦ у США супроводжувались постійним протистоянням українського духовенства та вірян. Неможливість змінити

Окремі положення декрету «*Graeci-Rutheni Ritus*» стосувалися і єпископських обов'язків. Єпископові рекомендувалося один раз на п'ять років здійснювати візитаційні поїздки з метою перевірки записів у церковних книгах, виконання обов'язків парафіяльного священика, проведення інвентаризації тощо (п.4–6, GRR). Кожні п'ять років єпископа зобов'язували звітувати Святому Престолу про становище своїх парафій. Представлений звіт надсилався апостольському делегату в Канаді, який передавав його у Конгрегацію (п.9, GRR). Кожні десять років єпископ повинен був здійснювати візит *ad limina*⁶, щоб засвідчити свою лояльність Папі Римському і особисто звітувати про стан його екзархії. Подібні норми були прописані і в декреті «*Fidelibus ruthenis*» (п.9, FR).

Фінансові справи

Положення «*Graeci-Rutheni Ritus*» вимагали встановлення відповідних норм, які б «захищали» РКЦ та приналежні їй території чи будівлі. Для вирішення цих питань єпископові рекомендувалося звертатися за порадою до фінансових консультантів та священиків (п.6, GR). В декретах розглядалися й справи пов'язані, з фінансовою підтримкою єпископа та його помічників. Йшла мова про сплату церковного податку на підтримку місії та духовенства, т.зв. «катедратик»⁷. Проте, якщо «*Fidelibus ruthenis*» дозволяв єпископу самостійно визначати суму, яку повинна парафія сплати (п.8, FR), то другий декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*» зобов'язував єпископа звертатися за порадою до своїх консультантів чи парафіяльних священиків для визначення відповідної суми. Таким чином, кожна парафія отримала власну фіксовану суму для сплати (п.7, GRR).

Вирішення суперечок

У декреті «*Fidelibus ruthenis*» сказано, щоб суперечки, які виникали між українським та латинським духовенством, були належним чином передані апостольському делегату в Канаді, а згодом й Конгрегації (п.6, FR). Однак положення «*Graeci-Rutheni Ritus*» вимагали, щоб будь-які непорозуміння автоматично були передані Конгрегації (п.10, GRR). Про можливість апеляції рішень чи про майбутні канонічні наслідки не зазначалося. До того ж, не дозволялося звертатися за допомогою до ГКЦ в Галичині у вирішенні подібних непорозумінь.

Духовенство

Проблема приїзду священиків-целібатів існувала й після резигнації єпископа Будки. Однак, якщо перший декрет лише дозволяв діяльність римо-католицьких священиків та біритуалістів серед греко-католиків, то в другому йшла мова про конкретні рішення. Декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*» не лише рекомендував заснувати семінарію, але й дозволив, щоб кандидати систему юридичного підпорядкування зумовила перехід 90 тис. українських католиків до православних церков США [21, с. 12].

⁶ *ad limina* (укр. до кайданів) – назва обов'язкового щоп'ятирічного (на сьогоднішній час) візиту єпископів або Глави Східної Католицької Церкви до Римського Апостольського Престолу як вираз і підтримка єдності з нею, подання звіту зі стану свого урядування і довіреної спільноти вірних, а також відвідин місяця ув'язнення, смерті та поховань свв.апп. Петра і Павла (тобто Риму) [4, с. 174–175].

⁷ Катедратик – податок на потреби єпархії у розмірі який визначає єпархіяльний єпископ, відповідно до партикулярного права [3, с. 568]. Може бути 15% від річного доходу церковної каси після вирахування заробітної плати духовенства [1].

навчалися у Римі, де вже діяла українська семінарія або ж навчатися в римо-католицьких семінаріях Канади з обіцянкою дотримання celibату (п.11–13, GRR). У зв'язку із недостатньою кількістю греко-католицьких священників, декрет також дозволив працювати священникам-бірітуалістам, приїздити з Європи греко-католицьким священникам-целібатам або вдівцям, але лише на прохання греко-католицького єпископа Канади (п.14–16, GRR). Також декрет встановив інкардинацію¹, згідно з якою всі священники підпорядковувалися греко-католицькому єпископу в Канаді. У випадку, якщо священник бажав повернутися до Європи, то греко-католицький єпископ-ординарій Канади та єпископ з Європи у письмовому вигляді надавали йому дозвіл на виїзд (п.17, GRR).

Юрисдикція над греко-католиками

Загалом, українські та латинські єпископи мали юрисдикцію лише над своїми вірними та духовенством. Однак, коли перші жили без місії або власного священника, декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*» дозволяв греко-католицькому єпископу передавати свою юрисдикцію місцевому латинському ординарію (п.21–22, GRR). Раніше «*Fidelibus ruthenis*» розглядав цю можливість, але не зробив її обов'язковою.

Обов'язки духовенства

Кілька нових пунктів щодо священничих обов'язків було додано в декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*». Наголошувалося на благочестивих якостях священника, систематично служити Святу Літургію, проводити день у молитвах, щоденно робити іспит сумління (п.25, GRR). Священники зобов'язували хоча б один раз на три роки проходити реколекції, визначені єпископом (п.26, GRR), кожні три роки складати іспити перед єпископом і комісією (п.28–29, GRR), кілька разів на рік відвідувати конференції з моральних, літургійних та інших дисциплін (п.30, GRR), у неділю і свята виголошувати проповідь із коротким поясненням Євангелія та обрядів, а також слідкувати, щоб вірні, особливо діти, отримали належне католицьке вчення (п.31, GRR). Для допомоги єпископу в управлінні екзархатом окремі священники повинні були відвідувати наради, обмінюватися власним досвідом та порадами (п.32, GRR). Особливо наголошувалося на послуші і пошані своєму єпископу (п.27, GRR).

Вірняи РКЦ

Положення про дотримання русинами приписів власного обряду були передбачені лише в декреті «*Graeci-Rutheni Ritus*» (п.33, GRR). Проте, з огляду на недостатню кількість власних церков, значні відстані між громадами вірні отримали право відвідувати Божественну Літургію і Святі Таїнства у РКЦ. Таке відвідування не передбачало зміни обряду (п.34, GRR). Ті вірні, які бажали перейти до РКЦ, дотримувалися процедури, викладеної в декреті «*Nemini licere*» (п.34, GRR). Прохання розглядалося апостольським делегатом в Канаді, який станом на 1 січня 1929 р. отримав необхідний дозвіл для виконання цієї функції². Однак, якщо заявником був священник, цей

запит передавався безпосередньо до Конгрегації. Римо-католицьким священником було заборонено спонукати українських віруючих приєднуватися до РКЦ (п.35, GRR). Греко-католикам та римо-католикам дозволялося приймати Святі Таїнства в будь-якій Католицькій Церкві незалежно від обряду. Проте, коли «*Fidelibus ruthenis*» вимагав від українських вірних святкувати Великдень у власній церкві (п.28–29, FR), то «*Graeci-Rutheni Ritus*» дозволяв це робити в будь-якому іншому католицькому храмі (п.38–39, GRR). Щоб запобігти незручностям, пов'язаних розбіжністю календарів, русинам у Канаді дозволялося відзначати свята разом із римо-католиками.

Нововведення «*Graeci-Rutheni Ritus*» стосувалися й дозволу про створення греко-католицьких організацій, які сприяли загальному благу Церкви і були схвалені відповідними церковними органами. До кожної організації єпископ призначав священника для нагляду за їх діяльністю. Всі греко-католицькі газети, журнали та періодичні видання знаходилися під наглядом єпископа-ординарія. Священникам заборонялося опубліковувати статті без дозволу єпископа (п.43, GRR).

Змішані подружжя

Шлюби між греко-католиками та римо-католиками не були забороненими. Проте, для запобігання незручностей, які виникали у сім'ях, де батьки належали до різних конфесій, кінцеві положення декретів були присвячені саме цим проблемам. Канонічна форма укладення змішаного подружжя визначалася відповідно до указу «*Ne temere*» (п.36, FR; п.44, GRR). Однак, декрет «*Fidelibus ruthenis*» додатково вимагав, щоб шлюб відбувався у церкві нареченого (п.37, FR), тоді як «*Graeci-rutheni ritus*» – у церкві нареченої (п.45, GRR). У всіх випадках подружні розлучення пред'являлися священнику нареченої (п.46, GRR). Діти, від змішаних шлюбів хрестилися в церкві батька і належати до цієї церкви, а позашлюбні діти сповідували обряд матері (п.47–48, GRR).

Висновки. Таким чином, з метою врегулювання взаємовідносин між греко-католицькими та римо-католицькими віруючими і їхнім духовенством Конгрегацією була видана низка документів, серед яких особливе місце займають «*Fidelibus ruthenis*» (1913 р.) та «*Graeci-rutheni ritus*» (1930 р.). Порівняльний аналіз документів доводить, що декрет 1913 р. не врахував усієї складності конфлікту і повною мірою не зміг сприяти задоволенню духовних потреб українських іммігрантів у Канаді. Перманентний характер релігійних конфліктів між католиками східного і західного обрядів спонукав ватиканське керівництво видати нове законодавство для зрівняння та розширення прав греко-католицького духовенства. Найперше, декретом «*Graeci-rutheni ritus*», греко-католицький єпископ у Канаді отримав юрисдикційні повноваження ідентичні єпископам РКЦ, які підпорядковувалися безпосередньо Святому Престолу. Декретом було встановлено порядок звітності єпископа: один раз на п'ять років складав звіт

¹ Инкардинація (лат. Incardination – втілювати, включати) – правовий акт у праві Латинської Церкви, завдяки якому відбувається приписання духовної особи до єпархії, а ченця до інституту богопосвяченого життя, наслідком якого стає їх належність до них [4, с. 66].

² Незважаючи на те, що декрет «*Nemini licere*» вимагав, щоб прохання було направлено спочатку до українського єпископа

Канади, який, у свою чергу, мав передати її апостольському делегату, декрет «*Graeci-Rutheni Ritus*» це зробив необов'язковим. Відтак, греко-католики могли стати римо-католиками без втручання власного єпископа чи священника. 23 листопада 1940 р. надані апостольському делегатові функції були зняті, і Конгрегація знову стала єдиним компетентним органом у виконанні таких прохань [13, с. 28].

апостольському делегату в Канаді про стан екзархату та його адміністрації, кожні десять років здійснював візит *ad limina*. Окрім того, в декреті від 1930 р. вміщено конкретні рекомендації щодо діяльності, навчання і духовного життя духовенства; подолання фінансових труднощів, які існували в екзархаті; особливості укладання змішаних шлюбів і святкування релігійних свят; організації церковних зборів тощо. На нашу думку встановлення чітких вимог до організації церковного життя, прав і обов'язків духовенства позитивним чином вплинули на розбудову РГКЦ у Канаді. Звертає на себе увагу небажання Ватикану зміцнювати зв'язки між Матірньою церквою, у даному випадку між Галицькою митрополією та РГКЦ, що суперечило настроям і бажанням греко-католиків у Канаді. Відзначимо, що ця юрисдикційна норма збережена до сьогоднішнього дня.

Список використаних джерел

1. Декрет про катедралик (25 січня 2015 р.) // Dekret pro katedratyk (25 sichnja 2015 r.). – URL: <https://ugcc.fr/publications/official-documents/dekret-pro-katedratyk/>
2. Казимира Б. Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці. Ювілейна пам'ятка 25-ліття новіціату оо. Василян у Канаді. 50 літ на службі Богові й народові (1902–1952). – Вид. оо. Василян у Торонті, 1953. – С.125–149. // Kazymira B. Mytropolyt Andrij Sheptyc'kyj ta kanadijs'ki ukrai'nci. Juvilejna pam'jatka 25-litja novicijatu oo. Vasylijan u Kanadi. 50 lit na sluzhbi Bogovi j narodovi (1902–1952). – Vyd. oo. Vasylijan u Toronti, 1953. – S.125–149.
3. Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков / За ред. Дж. Недунатта / 3 англ. пер. О. Гладкий. – Львів: «Свічадо», 2008. – 792 с. // Putivnyk po Shidnomu Kodeksu: Komentar do Kodeksu Kanoniv Shidnyh Cerkov / Za red. Dzh. Nedung'atta / Z angl. per. O. Gladkyj. – L'viv: «Svichado», 2008. – 792 s.
4. Хортік О. Тлумачний словник термінів канонічного права. – Тернопіль: Астон, 2013. – 216 с. // Horytk O. Tlumachnyj slovnyk terminiv kanonichnogo prava. – Ternopil': Aston, 2013. – 216 s.
5. Acta Apostolicae Sedis (4). – Rome, 1912. – 807 p.
6. Acta Apostolicae Sedis (5). – Rome, 1913. – 624 p.
7. Acta Apostolicae Sedis (21). – Rome, 1929. – 828 p.
8. Acta Apostolicae Sedis (22). – Rome, 1930. – 652 p.
9. All Catholic Bishops. – URL: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bcassetta.html>
10. Bassett W. The determination of rite, an historical and juridical study. Gregorian University Press. Piazza Della Pilotta. – Roma, 1967. – 281 p.
11. Brogi M. La Congregazione per le chiese orientali. La Curia Romana Nella Costituzione Apostolica «Pastor bonus». Vatican City, Libreria Editrice Vaticana, 1990. – P.239–267.
12. Cassetta P. Relazione con sommario: Circa la nomina di un Vescovo Ruteno per l'assistenza dei fedeli di quell rito emigrate nel Canada. Ponzana, no.6, Prot. 31945, July 1912. Tipografia Poliglotta Vaticana. – Rome. – P.19–22.
13. Decree, Quo firmior. Acta Apostolicae Sedis (33). – Rome, 1941. – 566 p.
14. Diederichs M. The Jurisdiction of the Latin Ordinaries over their Oriental subjects. Canon Law Studies, no.229. – Washington, DC. Catholic University of America, 1946. – P.1–27.
15. Dziob M. The Sacred Congregation for the Oriental Church. Canon Law Studies, no.214. – Washington, D.C., Catholic University of America, 1945. – 195 p.
16. Hunchak N. Canadians of Ukrainian Origin: Population. – Winnipeg: Ukrainian Canadian Committee, 1945. – 165 p.
17. John Paul II. Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (CCEO). October 25, 1990. Acta Apostolicae Sedis (82). – Rome, 1990. – P.1033–1363.
18. Marti F. I Rutheni negli Stati Uniti. Santa Sede e mobilita umana tra Ottocento e Novecento. Pontifica Universita Della Santa Croce. – Milano, 2009. – 633 p.

19. McVay A. God's martyr, history witness: Blessed Nykyta Budka, the first Ukrainian Catholic Bishop of Canada. – Edmonton: Ukrainian Catholic Eparchy of Edmonton, 2014. – 613 p.

20. Morrissey F. The Development of Ecclesiastical Particular Law in Canada. Canadian Catholic Historical Association, Study Sessions 50 (1983). – P.141–158.

21. Motiuk D. Eastern Christian in the New World: an historical and canonical study of the Ukrainian Catholic Church in Canada. – Edmonton, 2005. – 425 p.

22. Petryshyn J. Peasants in the promised land: Canada and the Ukrainians (1891–1914). – Toronto: James Lorimer & Company, 1985. – 270 p.

23. Ploechl W. Two Hundred Years – Etsi pastoralis (1742–1942). The Jurist, 2 (1942). – P.211–213.

24. Pospishil V. The Ukrainians in the United States and Ecclesiastical Structures. The Jurist, 39 (1979). – P.368–422.

25. Procko B. Soter Ortynsky: First Ruthenian Bishop in the United States, 1907–1916. The Catholic Historical Review, 48 (1973). – P.513–533.

26. Roberson R. The Eastern Christian Churches: A Brief Survey, 6th rev.ed., Rome, Orientalia Christiana, Pontificio Istituto Orientale, 1999. – P.145–146.

27. Senyshyn A. Ukrainian Catholic in the United States. Eastern Churches Quarterly, 6 (1945–1946). – P.439–458.

Volik N. V., Ph.D. student, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine, Ternopil), n_volik@ukr.net

Comparative analysis of the decrees «Fidelibus Ruthenis» and «Graeci-rutheni Ritus» and their impact on the religious life of Canada

The historical prerequisites for the proclamation of decrees «Fidelibus Ruthenis» and «Graeci-rutheni Ritus» by the Congregation for the Oriental Churches have been analyzed in the article. The main purpose of issuing decrees was to settle the relationship between the Greek Catholic and Roman Catholic population and their clergy in Canada was determined, common characteristics and distinctive features of these documents have been highlighted. Special attention has been paid to the administrative and canonical development of the Ruthenian Greek-Catholic Church in Canada after the proclamation of the decrees. The peculiarities of the received authority of the first Greek Catholic bishop in Canada – Nykyta Budka are analyzed. The recommendations given by the Holy See contained in the decrees and were associated with the activities of the clergy, overcoming financial difficulties, peculiarities of marriage, the celebration of religious holidays and organization of church congregations. The author has proved that the main negative consequence of the adopted decrees was that the jurisdictional connection between the Galician Metropolitan and the Ruthenian Greek Catholic Church in Canada was not established.

Keywords: «Fidelibus Ruthenis», «Graeci-rutheni Ritus», Congregation for the Oriental Churches, Ruthenian Greek Catholic Church, Canada, decree, jurisdiction, immigration.

* * *

УДК 101:165

Муляр В. І.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних і соціальних наук,
Житомирський державний технологічний університет
(Україна, Житомир), Vim54@ukr.net

Філософсько-освітня концепція Платона

Актуалізується філософсько-освітня концепція Платона як одна з визначних моделей навчання і виховання давньогрецького соціуму. Обґрунтовується органічний зв'язок освітньо-філософських поглядів Платона з його загальнофілософським вченням, зокрема, про еталонні прообрази, які є вічними і такими, що не зазнають трансформації, залишаючись досконалими у всіх своїх проявах, а тому недосяжними у своїй досконалості для будь-яких власних реальних, земних, предметних прототипів. Таким чином, обґрунтовується душа як вічна сутність людини і процес людського пізнання як пригадування душою того, що вона бачила, коли йшла поряд з богом і піднімалася до справжнього буття. В сутності філософсько-освітньої парадигми Платона – формування громадянина досконалої держави як культивування найвищих чеснот: мудрості, мужності, стримуючої міри і справедливості; освіта і виховання під контролем